

УДК 811.161.2(1)

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTR.2020.40.40-57>

Строкаль О.М.

ORCID ID: 0000-0002-9229-2711

ScopusID: 57210897064

МІЖ ДОБРОМ І ЗЛОМ: МОВНА ЕКСПЛІКАЦІЯ АМБІВАЛЕНТНОСТІ ВСЕСВІТУ В ПОЕЗІЇ О. ДОВГОГО

***Анотація.** У статті проаналізовано особливості мовного вираження прийому контрасту в поезії О. Довгого. Автором розглянуто важливі загальнотеоретичні питання: поетичний текст і прийом контрасту в поезії. Під час аналізу ролі оцінки в поетичному тексті автором було наголошено на важливості її функцій у віршовій мові та людській свідомості як засобу структурування пізнаваної реальності. У процесі дослідження означеної проблематики було з'ясовано, що в поетичній мові О. Довгого є одиниці, які називають у межах одного контексту як позитивні, так і негативні реалії, відображаючи погляд митця на особливу організацію світу і Всесвіту. Проводячи аналіз використуваних поетом одиниць на позначення явищ природи, елементів ландшафту та їхніх атрибутів, помічено, що в деяких випадках названі мовні одиниці вживаються митцем для відображення життєвих перипетій, які впливають на екзистенційний вибір ліричного героя. Зображуючи внутрішній світ ліричного героя, О. Довгий використовує низку мовних конструкцій, які допомагають митцю підкреслити вагомість та визначну роль у такому виборі внутрішнього вольового зусилля-рішення його героя. Проведений аналіз дозволив виокремити з-поміж інших одиниці, які, вживаючись у тому чи іншому контексті, створюють одні й ті ж образи з різною аксіологічною семантикою. Такі особливості контекстуального використання відповідних лексем дали можливість сформуувати з них окрему групу номінацій образів-контрастів. З'ясовано, що одним із найбільш яскравих амбівалентних образів О. Довгого є образ слова. Так, в одному випадку цей образ розуміється ліричним героєм як слово, яке не має жодної ваги, та слово вагоме. В іншому випадку маємо наголошення на такій характеристиці, як сила слова, його цілючі властивості. Одночасно з образом слова в поезії митця зустрічаємо вербалізатори на позначення образу вогню як творчого та деструктивного начала водночас. Стилїстичний аналіз особливостей контекстуального функціонування лексем на позначення явищ довкілля дозволив виявити одиниці зі стереотипно негативною семантикою, що в художньому контексті набувають нейтральної або ж позитивно маркованої тональності. Таким чином, було доведено, що згадана лінгвостилїстична особливість є унікальною для мови поезій О. Довгого.*

Ключові слова: контраст, добро і зло, мовна картина світу, поезія Олексія Довгого.

Інформація про автора: Строкаль Олександр Миколайович – кандидат філологічних наук; асистент кафедри української мови та прикладної лінгвістики; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: omstrokal@gmail.com

Oleksandr M. Strokal
 ORCID ID: 0000-0002-9229-2711
 ScopusID: 57210897064

BETWEEN GOOD AND EVIL: LINGUISTIC EXPLICATION OF THE AMBIVALENCE OF THE UNIVERSE IN O. DOVHIY'S POETRY

Abstract. *The peculiarities of the linguistic expression of contrast reception in Oleksii Dovhii's poetry are analyzed in the article. The author deals with such theoretical issues as a poetic text and the reception of contrast in poetry. Analyzing the role of evaluation in a poetic text, the author emphasizes the importance of its functions in verse language and human consciousness as a means of structuring cognizable reality. In the process of researching these problems, the author finds that in O. Dovhii's poetic language, there are units that name both positive and negative realities within the same context, reflecting the artist's view of a particular organization of the world and the universe. Analyzing language units used by the poet to denote the phenomena of nature, elements of landscape and their attributes, we have noticed that in some cases such language units are used by the artist to reflect life challenges that influence the existential choice of a lyrical hero. Depicting the inner world of a lyrical hero, Oleksii Dovhii uses a number of linguistic constructions that help the artist to emphasize the importance and the decisive role in such a choice of the inner willpower effort-decision of his hero. The analysis made it possible to distinguish among others a number of linguistic units that, when used in one or another context, create the same images with different axiological semantics. Such peculiarities of contextual use of the respective lexemes made it possible to form a separate group of nominations of contrasting images. The researcher has found out that one of Oleksii Dovhii's brightest ambivalent images is the image of a word. In one case, this image is understood by the lyric hero as a word that has no weight and a weighty word. In the other case we have an emphasis on such a characteristic as the power of a word, its healing properties. Alongside the image of a word, a series of verbalizers is presented in the artist's poetry to denote the image of fire as a creative and at the same time destructive beginning. Stylistic analysis of the features of contextual functioning of lexemes for the designation of environmental phenomena has revealed a number of language units*

with stereotypically negative semantics, which in the literary context acquire a neutral or a positively marked tonality. It is proved that in Oleksii Dovhii's poetry the aforementioned linguostylistic feature is unique

Keywords: contrast, good and evil, linguistic worldview, Oleksii Dovhii's poetry.

Information about the author: Strokal Oleksandr Mykolaiovych – PhD, assistant professor of the department of Ukrainian language and applied linguistics; Institute of philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: omstrokal@gmail.com

Строкаль А.Н.

ORCID ID: 0000-0002-9229-2711

ScopusID: 57210897064

МЕЖДУ ДОБРОМ И ЗЛОМ: ЯЗЫКОВАЯ ЭКСПЛИКАЦИЯ АМБИВАЛЕНТНОСТИ ВСЕЛЕННОЙ В ПОЭЗИИ А. ДОВГОГО

Аннотация. В статье проанализированы особенности языкового выражения приема стилистического контраста в поэзии А. Довгого. Автором рассмотрены вопросы общетеоретического значения: поэтический текст и прием контраста в поэзии. При анализе роли оценки в поэтическом тексте отмечено важность функций слова в стихотворной речи и в человеческом сознании как средства структурирования узнаваемой реальности. В процессе исследования обозначенной проблематики выяснено, что в поэтическом языке А. Довгого единицы, которые называют в пределах одного контекста как положительные, так и отрицательные реалии, отражают взгляд художника на особую организацию мира и Вселенной. Анализ используемых поэтом единиц для обозначения явлений природы, элементов ландшафта и их атрибутов позволяет сделать вывод о том, что в некоторых случаях такие языковые единицы коррелируются с жизненными перипетиями, которые влияют на экзистенциальный выбор лирического героя. Изображая внутренний мир лирического героя, А. Довгий использует ряд языковых конструкций, которые помогают автору подчеркнуть весомость и значительную роль в таком выборе внутреннего волевого усилия-решения его героя. Проведенный анализ позволил выделить среди других ряд единиц, которые, употребляясь в том или ином контексте, создают одни и те же образы с разной аксиологической семантикой. Названные особенности контекстуального использования лексем позволили сформировать отдельную группу номинаций образов-контрастивов. Выяснено, что одним из самых ярких амбивалентных образов А. Довгого является образ слова. Так, в одном случае этот образ понимается лирическим героем как слово, которое не имеет никакого значения, и слово, которое является весомым. В противном

.....

случае можно наблюдать такую характеристику как сила слова, его целебные свойства. Изучены вербализаторы для обозначения образа огня как творческого и деструктивного начала одновременно. Стилистический анализ особенностей контекстуального функционирования лексем для обозначения явлений окружающей среды позволил выявить ряд единиц со стереотипно отрицательной семантикой, которые в художественном контексте приобретают нейтральную или положительно маркированную тональность. Таким образом, было доказано, что упомянутая лингвостилистическая особенность является уникальной для языка поэзии А. Довгого.

Ключевые слова: контраст, добро и зло, языковая картина мира, поэзия Алексея Довгого.

Информация об авторе: Строкаль Александр Николаевич – кандидат филологических наук; ассистент кафедры украинского языка и прикладной лингвистики; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: omstrokal@gmail.com

Кожен текст – явище щоразу яскраве та унікальне, адже саме в тексті сконцентровано низку мовних, а також і сюжетно-композиційних засобів для передачі індивідуально-авторської рецепції дійсності. І. Гальперін розуміє текст як "...твір мовленнєвотвірного процесу, якому притаманна завершеність. Це твір, об'єктивований у вигляді писемного документа, літературно опрацьований відповідно до типу цього документа та складається з заголовка і низки одиниць (надфразних єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку" [1, с. 28]. Поетичний текст є особливою формою, в якій динамічно і ритмічно поєднано глибинне потрактування суті речей, Всесвіт авторського світобачення, численні асоціативно-алюзійні пласти. Така багатовимірність його складників сприяє пошуку поетами не менш розмаїтих словесних формул для вираження світогляду ліричного героя, його оцінки дійсності, ментально-духовної організації.

Говорячи про мовні засоби, використовувані поетами для створення відповідного художньо-естетичного та експресивного ефектів, актуальним, на нашу думку, буде вивчення особливостей застосування прийому з довгою історією, прийому, якому віддавалася перевага ще в добу античності як

найбільш дієвому та сугестивно результативному – прийому контрасту. У сучасній лінгвістиці його вивченню присвячено низку праць О. Ахманової, Н. Болотнової, Н. Купінової, Т. Матвєєвої, В. Одінцева, Н. Соколової, Гарві Ф. Сілвера, М. Джин Дрехер, Дж. Летчер Грей, Е. Рудольф тощо. Нині в лінгвістиці існує кілька тлумачень цього терміна, проте, з огляду на специфіку нашого дослідження, доречним видається погляд на це поняття Е. Сєдих, для якої контраст є одним із типів реалізації значимої інформації на лексичному, фонетичному, морфологічному, синтаксичному та графічному рівнях [2, с. 38]. Таке бачення означеного терміна в межах нашого дослідження цілком виправдане, адже саме в поезії максимально ефективно реалізується втілення названого прийому на всіх згаданих рівнях².

Саме тому об'єктом нашого дослідження і стала мова поезій одного із сучасних поетів – О. Довгого. Під вивчення особливостей авторського ідіостилу було помічено особливу художньо-образну, стилістично значущу роль прийому контрасту в мові поета, що і визначило предмет дослідження – особливості мовної експлікації явища контрасту в поетичних текстах митця.

Метою нашого наукового аналізу є з'ясування особливостей мовного вираження прийому контрасту на тлі художньо-поетичного розгортання світоглядної дихотомії "добро і зло" у мовній картині світу О. Довгого. Поставлена мета передбачала вирішення такого комплексу завдань: висвітлити особливості образної репрезентації авторської концептуальної картини світу через систему виразних аксіологічно забарвлених художньо-поетичних образів та дослідити особливості їхньої мовної експлікації.

² Зауважимо, що вивченню цього питання присвячено публікації в рецензованих журналах *"The Reading Teacher"*, *"Educational Leadership"*, *"Learning Disability Quarterly"* та ін., у яких означена проблематика розглядається часто в аспекті використання прийому контрасту для успішного навчання чи комунікації.

Загалом, уся поезія О. Довгого – це поезія контрасту, поезія золотого зерна і полови, крони й кореня, квітки й каміння, світу горішнього і підземного, дня вчорашнього і сьогоднішнього. Так, у його текстах часто представлені мовні одиниці, які в межах одного художнього контексту мають взаємопротилежні конотації, називають опозитні явища і поняття, відображаючи поетичне співіснування людського і божественного, натхненного і буденного, високого і низького, як-от порівняймо масштаб охопленої свідомістю поета практично вселенської проблематики:

*Ну що, ну що? Ну що ти там надидав
У світі книг і тайнах божества?
Вже все найвище підняте на дибу,
А все найнижче увійшло в слова... (Д–3, с. 47).*

Таке поєднання протилежно конотованих лексем, такий поетичний контраст опозитних одиниць часто допомагає автору створити яскраво виражений позитивний образ (*Велич моря, краса, таємничість, // його суворість і ласка особливі... – Д–4, с. 70*), рідше – негативний (*Він ще на землю з дерева не зліз, // А скільки людям горечка приніс! // Сидить ще й досі на самім вершечку, // Щоб не втопитись в океані сліз. – Д–1, с. 40*). Оцінка ліричним героєм того чи іншого явища довікля є одним із важливих складників мови поезії, позаяк оцінна семантика є одним із ключових компонентів картини світу людини, адже саме через оцінку людська свідомість структурує пізнаване як емпірично, так і шляхом аналізу та роздумів [3].

Досить поширеними в поетичній мові О. Довгого є одиниці, які називають у межах одного контексту як позитивні, так і негативні реалії, відображаючи погляд митця на особливу організацію світу і Всесвіту, в якому мають місце і позитивні, і негативні явища як рівновеликі сутності, що представляють власне його (Всесвіту) дуалістичну природу. Ось як про особливості співіснування у світі добра і зла говорить поет: "*У небуття ніщо не переходить, // Ніщо безслідно в світі не зника. // З людського праху дух майбутній сходить, // З длевких болім тече жива ріка*" (Д–1, с. 53), – звернімо увагу на ключову роль

у зазначеному тексті лексем-номінацій явищ природи та їхніх атрибутів. Однак, попри неминучість і незнищенність дуалістичної природи світу, на погляд поета, у людини завжди є вибір між добром і злом – *"Вирують смерчі і гасаять бурі // <...> Але, щоб дух горів в земній оселі, // Потрібні думи і діла веселі"*, – пише митець. Уживання лексем, які позначають явища природи (*смерч, буря*), допомагають автору поетично змалювати життєві перипетії, інтенсивність вияву яких експліковано актуалізацією відповідних компонентів семантичної структури слів *"вирувати"* і *"згасати"*.

Інколи екзистенційний вибір героя О. Довгого полягає не у виборі між добром і злом як між двома світами чи сутностями, а реалізується через вольове припинення ним існування однієї з них. Так, негативні внутрішні риси здебільшого виражені номінаціями на позначення істот (*звір, потвора, хижак*) і посилені ад'єктивами на кшталт *"дикий", "лихий", "жорстокий"*, вербативами-опозитами (*плакати – сміятися*) та контекстуально протиставлюваними конструкціями (*з тобою ходить – твоєю кров'ю вп'ється*), порівняймо: *"Коли мій мозок, сильний і упертий, // Лютує й рветься, наче дикий звір"* (Д-3, с. 57); *"Себе самого вже не перейду. // Дихого звіра слави і огуди, // Немов потвору, за ланцюг веду..."* (Д-2, с. 82); *"Хоч не хотів, але скажу таки, // Що серед нас живуть ще хижаки. // З тобою ходить, плаче і сміється, // А потім – раз й твоєю кров'ю вп'ється"* (Д-1, с. 299). Усі ці негативно конотовані образи О. Довгий об'єднує у збірний образ *пройдисвіта* (*У кожному з нас ще пройдисвіт живе. // І кожного з нас людодство зове... – Д-1, с. 85*), перемогти який здатне внутрішнє зусилля, вербалізоване вербативом *"убити"* – *"Щоб поперек горла не стати добі, // Убий цю жорстоку потвору в собі"* (Д-1, с. 85).

Аналізуючи особливості лексичної репрезентації поезики контрасту в межах тематичних груп концепту ДОВКІЛЛЯ, звернімо увагу на низку одиниць, які беруть участь у створенні численних художніх *образів-контрастівів*. Так, одним із центральних для поезики О. Довгого є *образ слова*, слова

поетичного. Слово як поняття в концептуальній картині світу митця існує безпосередньо як власне саме поняття, представлене відповідно через прямі номінації (*слово, слова, слово-зерно*) та як певний узагальнено-поетичний образ, репрезентований низкою метафоричних сполук чи лексичних компонентів – назв явищ довкілля, природи (*полова, перегній, колос, зерно, нектар, рими-соти*) і їхніх атрибутів (*пустий, гучний, природний*). Бачимо, з огляду на вказані вербальні особливості, що для О. Довгого поняття *слово* виступає певною амбівалентною сутністю. Так, в одному випадку це слово "гучне" і "пuste" (*Я не люблю гучного слова, // Де тільки й слави, що гуло... – Д-2, с. 54*), а в іншому – "**Природне слово, наче колос**", яке "**Спокійно зріє у душі**" (Д-2, с. 54). Яскравою поетичною репрезентацією такого образу є вірш "**Думок не сій в полову слів...**", у якому автор осмислює сутність людського мовлення, його мету і природу. Так, слово мовлене для поета існує у двох рівновеликих сутностях – слово, яке не має жодної ваги, та слово сутнісне, вагоме. Перше вербалізовано у поезії множинною словоформою "*слова*" та низкою одиниць-назв природних реалій, явищ, які мають негативну конотацію (*полова, осот, перегній, згнити, виткнутися*) та відповідного епітета (*пустий*), порівняймо:

*Думок не сій в **полову** слів –*

Згниє і зерно, і полова,

*І **перегній** пустого слова*

***Осотом** виткнеться з полів... (Д-2, с. 51).*

Уявлення про слово сутнісне і виважене реалізовано у зазначеному уривку через прикладкову авторську лексему "*слово-зерно*", компонент якої "*зерно*" є метафоричною номінацією таких понять, як "суть", "істина". Крім того, поетичний контекст цієї лексеми із архаїзмами на кшталт "*суций*" та "*грядущий*" може зумовлювати часткове асоціативне апелювання до образів історичних пам'яток "Слів" як повчань чи проповідей, багатих на такі конструкції і пов'язаних зі сферою державною та релігійною, що, у свою чергу, надає образу такої

характеристики, як поважність, урочистість, сакральність, порівняймо:

Думки очисть від шкаралуці,

Чіпке лушпиння обдери

І словом-зерном говори

З людьми про суще і грядуще (Д–2, с. 51).

Звернімо увагу на те, як образи рослинного світу гармонійно доповнено такими лексемами, як "очистити" та "обідрати", що мають семантичний зв'язок із одиницями на позначення флоробразів. Також особливим є те, що в аналізованій поезії лексема на позначення елемента ландшафту "поле" має нейтральну емоційно-експресивну семантику, оскільки позначає відповідний локус, місце розгортання поетичної фабули – оцінки автором образу слова.

Силу слова, його кліющі властивості в поетичному тексті "**Я не володар світу й не гравець...**" (Д–1, с. 381) підкреслюють метафорична сполука на позначення поетичного слова "нектар думок" та авторський неологізм "рими-соти" – "Я не володар світу й не гравець. // Своє життя "споганив" нанівець: // Нектар думок вливаю в рими-соти // Й робить не вмію іншої роботи", – уживання митцем лексем на позначення елементів довкілля, пов'язаних зі сферою бджільництва, дозволяє асоціативно викликати в уяві реципієнта образ бджоли та актуалізувати одну з її ознак – 'працьовитий'.

У деяких випадках у поетичних текстах О. Довгого змальований образ набуває виразно негативних конотацій і не лише існує як, до прикладу, "обчухрана мова" чи "пшеничне слово", а й набуває контекстуального зв'язку з художнім образом часу, який мислиться поетом як процес деградації, порівняймо: "Із **модерном**, з епохою-грою // Я не вибув з **класичного строю**. // Не забув, звідки сонечко сходить // І над ким сиве житечко родить. // Я не вірю у штучні екстази // Електронної людиномаси. // Не сприймаю **обчухрану** мову, // Довіряюсь **пшеничному** слову..." (Д–3, с. 55), – звернімо увагу на роль лексем-атрибутивів із рослинною семантикою у творенні метафоричного художнього образу слова – репрезентанта

одного з двох протилежних часових відтінків розвитку людства. В іншому випадку, корелюючи між собою, образи *часу* і *слова*, посилені контекстуально лексемою-номінацією природного явища (*потік*), відображають духовно ментальну сутність людини чи людей, напр.: *"Вже стільки стало між людьми калік, // Що став калікою сучасний вік. // Подививися – красиві лиця й руки, // Послухаєш – тече брудний потік"* (Д-1, с. 33), – нагромадження слів лексеми "каліка", уживані аксіологічно марковані ад'єктиви-опозити "красивий" – "брудний" та метафорична лексема на позначення мовлення "потік" формують надзвичайно експресивне відчуття поетом трагедії сучасної доби бездуховності. Негативну оцінку образу сучасної поету доби також посилюють лексеми-номінації різного плану акустичних явищ та їхніх атрибутів (*дзенькіт, хрипота, гамірний, густі*) – *"Не дзенькоту, не вихитону, // Не гамірної хрипоти – // Епоха наша вимагає тону, // Щоб міг, неначе дзвін, густі"* (Д-1, с. 219), – звертає на себе увагу контекстуальне протиставлення лексем "дзенькіт" та "дзвін", де перша поетично називає образ пустопорожньої балаканини, тоді як друга – мудре і виважене слово.

Художній *образ* явища природи *вогню* також має для поета амбівалентну структуру – так, у контексті з лексемами, що називають філософські поняття, названа одиниця вживається на позначення певної світоглядної константи, яка поруч із антонімічними одиницями-номінаціями явищ природи із часткою *не* (*не попіл, не владний рух металу*) та дієсловом "мислити" символізує активне творче начало (*вогонь буття*); а з негативно конотованою лексемою "поталя" експлікує деструктивну художню реальність, порівняймо:

Вогонь буття – не попіл у мені.

Вогонь буття – не владний рух металу.

Живи, мій віку, мислю у вогні,

Не дай мені вогневі на поталу (Д-2, с. 56).

Досить часто автор поєднує в межах одного художнього контексту лексеми на позначення різних явищ довкілля (напр., номінації погоди *сніг* та явища, пов'язаного зі світом рослин,

цвіт), які поза контекстом виступають смисловими і асоціативними опозитами з позитивною та, до прикладу, негативною конотаціями. У поезії "**Ще сніг впаде на землю і на душу...**", попри очікувану ймовірну печальну настроєвість та ностальгійність ліричного героя, маємо натомість відносно нейтральний художній контекст, наповнений позитивно конотованими одиницями, порівняймо: "**Ще сніг впаде на землю і на душу, // Як мить, як вік, як цвіт на все життя. // І ясен місяць на погоду рушить, // Тонкий і непорочний, як дитя...**" (Д-2, с. 48), – таке поєднання різнопланових елементів, експлікованих ад'єктивами "ясен", "непорочний" та субстантивом "погода", разуче змінює тональність першого рядка. Як бачимо з художнього контексту, автор створює образ старості, художньо виражений такими номінаціями погодних явищ, як "сніг" і "снігова габ", посилені вербативними номінаціями відповідних процесуальних характеристик "спадати", "обсідати", "потонуту" (*Спадуть слова. Обсядуть діл і зорі. // Потонуть чисто в сніговій габі...* – Д-2, с. 48), які додатково покликані візуалізувати названі художні образи та викликати у свідомості реципієнта асоціації, пов'язані із незворотнім плином часу.

Звернімо увагу на те, що образ смерті, відходу в нашому контексті для ліричного героя не має однозначно негативною оцінку, що свідчить про те, що він (ліричний герой) сприймає його (відхід) як явище неминуче, пов'язане із неспинним рухом часу (**Ще сніг впаде**, – маємо вербалізацію цього сприйняття у дієслівній формі майбутнього часу та відповідній частці). Зрештою, відсутність очікуваної негативно маркованої тональності поезії є виправданою, оскільки художня мета її – не створення медитативно-депресивної настроєвості і її вербалізація, а підкреслення важливості в концептуальній картині світу ліричного героя такого поняття, як *правда*, яке мислиться ним непов'язаною із плином часу одвічною сутністю (звернімо увагу на вертикальний контекст лексем "потонуту" і "залишити" та уживання ад'єктивів-атрибутів "пильний",

"всеозорий" для підкреслення позитивної оцінки ліричним героєм згаданого поняття:

Спадуть слова. Обсядуть діл і зорі.

Потонуть чисто в сніговій габі.

І тільки очі, пильні й всеозорі,

Залишать людям правду по тобі. (Д–2, с. 97)

Аналогічне можемо спостерігати в поезії "**Ні, не просто мені здалося...**", де метафоричними вербалізаторами образу старості виступають лексеми на позначення явищ та реалій природи (*паморозь, трава*), конкретизовані вербативом "*посивіти*" – "**Ні, не просто мені здалося: // Біла паморозь на траві. // Посивіло моє волосся // Від пожежі у голові...**" ("Ні, не просто мені здалося ...". "Дихання вічності" (Д–2, с. 97). Однак, незважаючи на негативну конотацію, названі реалії не осмислюються ліричним героєм як однозначно деструктивні та безвихідні – контекстуальна негативна конотація нівелюється уживанням митцем фразеологізмом "*зводити на сміх*" та актуалізацією образу слова як явища, здатного подолати фатум долі і часу (що засвідчує підрядна синтаксична конструкція із дієсловом "*світитися*"), порівняймо: "*Весь палаю у тій пожежі, // Зводжу біди свої на сміх. // І здіймаю слова на вежі, // Щоб світилися до усіх*" (Д–2, с. 97).

У деяких поетичних контекстах автора спостерігаємо дещо протилежну ситуацію – уживані митцем лексеми на позначення природних реалій, які мають нейтрально чи позитивно конотовану семантику (наприклад, *поле, спориш, роса, туманець* – **Край поля хата, стара і забута. // Густий спориш, і туманець роси. // Неначе ноги й не ходили тут, // Неначе й не звучали голоси...**" (Д–2, с. 69), у художньому контексті беруть участь у створенні негативно маркованого, патогенного локусу, що забезпечується введенням лексем-вербативів на позначення процесів, пов'язаних зі світом рослин (*рости, цвісти*) та доквілля (*пощезати, омертвіти*), порівняймо: "**...Пощезло все. Неначе омертвіло. // Неначе не росло і не цвіло. // Аж дріж проймає болем душу й тіло, // Аж холод котить з поля на село**" (Д–2, с. 69).

Концептуальна картина світу ліричного героя О. Довгого також характеризується амбівалентною тональністю – так, навіть позбавленим яскраво вираженої негативної оцінки образам смерті і забуття художньо і світоглядно протистоїть образ самого життя, яке автор характеризує, як "одвічне проростання" та метафорично втілює в поетичному флористичному образі *листка*, порівняймо: "*Життя – одвічне проростання. // Життя – листок останній з віт. // Не упади, бо ти останній, // Бо на тобі зійшовся світ*" (Д–1, с. 149), – помічаємо в контексті і вже очікувану, хай невиразну, прямо не названу, проте асоціативно і смислово відчутну опозицію життя і смерті (проростання – листок останній з віт).

Окрім поетичної власне номінації зазначених вище художніх образів природи та її складників, у мові О. Довгого лексеми-номінації явищ та об'єктів довкілля часто поєднуються з одиницями – носіями різного плану характеристик названих об'єктів. Таке майстерне поєднання дозволяє митцеві втілювати в поетичному контексті яскраві художні образи, створюючи барвисті, практично ідилічні пейзажні словесні панно, передаючи настроєвість ліричного героя, його емоції та переживання, як, наприклад, у поезії "*Городищенські постелі*" (Д–2, с. 195), сама назва якої вже містить вказівку на елементи живопису, порівняймо:

*Не треба слів, високих і гучних
Для ось цієї тонкої постелі,
Що розцвіла оазою в пустелі
Помежи нив, пахучих і густих...*

(Д–2, с. 195)

Помічаємо, як шляхом майстерного поєднання різнопланових номінацій рельєфу (*пустеля, оаза, нива*), предметів живопису (*постель*), а також просторово-звукових (*високий, гучний*), зорових (*розцвісти, тонкий, густий*) та одоративних (*пахучий*) характеристик автор створює вишуканий поліколеристичний мотив природної ідилії. Звертає на себе увагу повна відсутність у вказаному уривку номінацій кольору, який, однак, присутній імпліцитно і багатогранно завдяки

.....

контекстуальному поєднанню різнопланових ознак та актуалізації численних колористичних асоціацій, пов'язаних із відповідними природними реаліями.

Однією з найбільш поширених груп номінацій характеристик природних явищ та процесів є група лексичних конструкцій на позначення різного типу візуальних особливостей світу довкілля. Такі одиниці у своєму складі містять вказівку на різнопланові візуальні характеристики, наприклад: за кольором (*сонця каре око, калина – жар, світанку рана, чорний вітер, біла габа ранку, сизе поле, хмарин білоп'р'я, гірська пазельнь, сивизна ріки, блакитний цвіт, річка-голубинка, прозелень, багрянки*), формою (*вигини луків, рядки беріз, списи дерев, очі квітів, озера крило, ластів'їне криля, чаша гір, печери комин*), за подібністю до інших реалій (*дощу сувої, зрайка тополн, немов кришталь, рамено клена*), характером вияву (*розцвісти оазою, сторона квітує, переблиск плес, розтерзане тіло землі, місяць сипле бризки, акварельна голубінь, сля роса, озонне сяєво, палає цвіт*) та ін.

Так, номінації на позначення відтінків кольорів неба та світил часто-густо беруть участь у художньому зображенні певної пори дня, зокрема, світанку та надвечір'я чи заходу сонця – мотив останнього найбільш поширений у текстах митця. Так, світанок характеризується у концептуальній картині світу поета як пора, у якій домінують відтінки червоного (*Буде небо як світанку рана. // Буде поле як дитинства світ. // Будуть дні підводиться і в'януть // на тугому перелозі літ* (Д-2, с. 187), білого (*Многотрудне полечко моє. // Знову ранок білою габою // Над тобою владно устає...* (Д-2, с. 247) та блакитного (*Попливе за обрій // Голосу услід. // Встанемо хоробро // За блакитний цвіт* (Д-2, с. 84), – тут конструкція "блакитний цвіт" не лише, контекстуально корелюючи з рядками "*В оксамитне поле – // Золотом зірки*", передає природні особливості світанку, але й символізує відродження України завдяки контекстуальному вживанню одиниць-національних стереотипних маркерів – "*силует стодоли*", "*білоцвіт калин*", та прислівника "*хоробро*").

Для зображення повечірньої пори автор використовує конструкції, складники яких містять семантичну вказівку на коричневий (*сонця каре око*), багрянний (*багрянки*), білий (*хмарин білоп'я*) та блакитний (*акварельна голубінь*) кольори. Звертає на себе увагу актуалізація в поетовому мовленні асоціативного червоного кольору, який у картині світу його героя пов'язується як зі світанком, так і заходом сонця. Прикметно, що в обох випадках асоціативним актуалізатором виступає лексема "*рана*", порівняймо контексти: (*світанку рана* – див. вище) та (*Зіходить сонце, наче рана, // Ув акварельну голубінь* (Д-2, с. 299)). Бачимо, що в другому контексті має місце додаткове протиставлення чи, радше, зіставлення двох асоціативно протилежних за температурним виявом, проте цілком гармонійних у плані космологічному вічних образів – *сонця* та *води*.

Уживання в поетичному тексті конструкцій, які містять номінації таких погодних явищ, як *вітер*, *вихор*, *ропа*, птахів (*ворон*, *гайвороння*, *крук*), та лексеми на позначення *чорного* кольору, експлікація якого посилюється в деяких випадках низкою метафоричних одиниць на кшталт "*чорні ризи*", у більшості випадків допомагають митцю передати певний деструктивний характер патогенного локусу, порівняймо:

Гей зірвався чорний вітер –

Чорний вихор у степу.

Об стодоли ранок витер

Приморожену ропу.

Кряче ворон – крила низом.

Вітер свище і гуде.

Одяглося в чорні ризи

Гайвороння молоде

(Д-2, с. 192).

Окрім прямої та образно-асоціативної актуалізації в зазначеному контексті семантики чорного кольору, особливої ваги набувають дієслівні лексеми, які надають йому надзвичайно потужної динаміки вияву – раптовості початку

.....

(зірвався) та акустичних супровідних характеристик (*кряче, свище, гуде*). Таким чином, можна стверджувати, що в цитованій поезії колір уже не виступає статичним атрибутом – він практично перетворюється в активного суб'єкта – основний образ та, по суті, ідею. У поезії "**Береза**" (Д-3, с. 227) лексеми-номінації на позначення птахів та їхніх атрибутів (*чорні круки*) поруч із одиницями на позначення реалій світу рослин та їхніх характеристик (*струнка і біла береза*) творять особливий дихотомічний міфопростір добра і зла, у якому деструктивні сили експлікуються відповідним орнітонімом, а сили добра, природи, життя – названим флоронімом, порівняймо: "*У лісі, мов чорні круки, // Фашисти зареготали. // Упала в траву дівчина. // **Береза** в траву не впала*" (Д-3, с. 227).

Як показує проведене дослідження, у поетичній мові О. Довгого прийом контрасту, відіграючи винятково значущу, стилістично доцільну роль, сприяє індивідуально-авторській репрезентації низки художніх образів, які мають амбівалентну природу та можуть бути розглянутими в системі світоглядної парадигми "добро – зло". Так, світоглядними репрезентантами у мовній картині світу поета є одиниці, що позначають різного ґатунку позитивно і негативно марковані реалії, образи (*смерчі, бурі, рими-соти, нектар* та ін.) та їхні характеристики на кшталт "*класичний*", "*пшеничний*", "*обчухраний*" та ін. Такого плану лексеми допомагають митцю створити надзвичайно експресивний поетичний контекст, у якому на перший погляд типові образи здатні набувати іншої аксіологічної конотації.

Під час дослідження було помічено, що прийом контрасту в поезії О. Довгого охоплює не лише зазначену вище дихотомію, а й реалізується в системі інших зіставно-протиставлених реалій, аналіз яких може стати вагомим внеском у розуміння окресленої статтею проблематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 137 с.
2. Седых Э.В. Контраст в поэзии как один из типов выдвижения: дис. ... кандидата филол. наук : 10.02.04. СПб., 1997. 208 с.
3. Stokal O. Anatoliy Moysienko and Pavlo Movchan's poetic world of good and evil (rating category). *Trypillian civilization journal* (2018). URL: <https://www.trypillia.com/2018/144-oleksandr-stokal-anatoliy-moysienko-and-pavlo-movchan-s-poetic-world-of-good-and-evil-rating-category>

ДЖЕРЕЛА

- Д–1. – Довгий О.П. Вибрані твори : у 4 т. Київ : Укр. Письменник, 2009. Т. 1: Доторки блискавки. 414 с.
- Д–2. – Довгий О.П. Вибрані твори : у 4 т. Київ : Укр. Письменник, 2009. Т. 2: Дихання вічності. Восьмивірші. 388 с.
- Д–3. – Довгий О.П. Вибрані твори : у 4 т. Київ : Укр. Письменник, 2009. Т. 3: Дереворити. 536 с.
- Д–4. – Довгий О.П. Вибрані твори : у 4 т. Київ : Укр. Письменник, 2009. Т. 4: Келих троянд. 438 с.

REFERENCES

1. Gal'perin, I. (1981). *Text as an object of linguistic research* [Tekst kak obiekt lingvisticheskogo issledovaniia]. Moskva, 137 p. [in Russian].
2. Sedykh, E. (1997). *Contrast in poetry as a type of extension* [Kontrast v poezii kak odin iz tipov vydvizheniia]. Candidate's thesis. Sankt-Peterburg [in Russian].
3. Stokal, O. (2018). Anatoliy Moysienko and Pavlo Movchan's poetic world of good and evil (rating category). *Trypillian civilization journal*. URL: <https://www.trypillia.com/2018/144-oleksandr-stokal-anatoliy-moysienko-and-pavlo-movchan-s-poetic-world-of-good-and-evil-rating-category> [in Ukrainian].

RESOURCES

- Д–1. – Dovgyj, O.P. (2009). *Lightning touches* [Dotorky blyskavky]. Selected works in four volumes. Kyiv, Ukr. pys'mennyk, 1. 414 p. [in Ukrainian].

Д-2. – Dovhyi, O.P. (2009). *The breath of eternity. Octopus* [Dykhannia vichnosti: Vosmyvirshi]. Selected works in four volumes. Kyiv, Ukr. pys'mennyk, 2, 388 p. [in Ukrainian].

Д-3. – Dovgyj, O.P. (2009). *Derevoryty*. Selected works in four volumes. Kyiv, Ukr. pys'mennyk, 3, 536 p. [in Ukrainian].

Д-4. – Dovgyj, O.P. (2009). *Glass of roses* [Kelyh trojand]. Selected works in four volumes. Kyiv, Ukr. pys'mennyk, 4, 438 p. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції – 27.12.2019

Дата затвердження редакцією – 11.01.2020